

Tekoälylukutaito

Digikiltaseminaari 14.3.2025

Anssi Leppänen, Sivistyspalveluiden digiasiantuntija, Salon kaupunki

Iivari Hyvönen, Digipedagoginen asiantuntija, Ikaalisten kaupunki

Tekoälyasetus

EU:n tekoälyasetus (AI Act) ja tekoälyn käyttö organisaatiossa

- Astui voimaan 1.8.2024
- Tavoitteena varmistaa tekoälyn turvallinen ja eettinen käyttö EU:ssa
- 2.2.2025 Kaikkien organisaatioiden, mukaan lukien kaupunkiorganisaatiot, on noudatettava asetusta.
- EU:n AI Act tuo sääntelyä tekoälyn käyttöön organisaatioissa
  - Velvoittaa organisaatiot kouluttamaan työntekijöitä tekoälyn käytössä
  - Erottaa tekoälysovellukset riskiin perustuen
  - Korostaa läpinäkyvyyttä ja vastuullista tekoälyn hyödyntämistä
- DPIA- ja FRIA-vaikutustenarvioinnit
  - Tilanne tarkentuu FRIA:n osalta vuoden sisällä, kun tekoälyasetuksen voimaantulo etenee

EU:n tekoälyasetus (AI Act) ja tekoälyn käyttö organisaatiossa

2.2.2025

- Riittävän tekoälyosaamisen varmistaminen -> henkilöstön koulutus
- Varmistettava, ettei tekoälyä käytetä kiellettyihin käytäntöihin.
- Valmistauduttava suuririskisten tekoälyjärjestelmien sääntelyyn
- Käytössä olevien tekoälysovellusten tietosuojaan riski- ja vaikutustenarvioinnit (DPIA)

2.8.2025

- Yleiskäyttöisten tekoälymallien tarjoajia koskevat avoimuusvaatimukset tulevat voimaan.
- Ennen 2.8.2025 markkinoilla oleville gen-AI malleille siirtymäaika on 2.8.2027 asti

2.8.2026

- Suuririskisten tekoälyjärjestelmien FRIA-arvioinnit tulevat pakollisiksi ennen käyttöönottoa.

EU:n tekoälyasetuksen 1. artikla “tekoälylukutaito” määritelmä

“tekoälylukutaidolla’ osaamista, tietämystä ja ymmärrystä, joiden avulla – henkilöt, joihin vaikutukset kohdistuvat, voivat ottaen huomioon oikeutensa ja velvollisuutensa tämän asetukset puitteissa ottaa tietoon perustuen käyttöön tekoälyjärjestelmiä sekä saada tietoa tekoälyn mahdollisuuksista ja riskeistä ja mahdollisesta vahingoista, joita se aiheuttaa.”

EU:n tekoälyasetuksen 4. artikla "tekoälylukutaito" 2.2.2025

"Tekoälyjärjestelmien tarjoajien ja käyttöönottajien on **parhaansa mukaan toteutettava toimenpiteitä**, joilla ne **varmistavat henkilöstönsä** ja muiden niiden puolesta tekoälyjärjestelmien toiminnasta ja käytöstä vastaavien henkilöiden **riittävän tekoälylukutaidon**, minkä yhteydessä otetaan huomioon heidän tekninen tietämyksensä, kokemuksensa, koulutuksensa ja **tekoälyjärjestelmien käyttöyhteys** sekä henkilöt tai henkilöryhmät, joihin tekoälyjärjestelmiä on määrä käyttää."

-> **Velvoite kouluttaa opetushenkilöstöä**

Helsingin kaupungin sivistystoimialan "tekoälykielto" uutisoitiin laajasti.

AI actin riskiperustaisuus ja arviointi

Korkean riskin palvelut opetuksessa

- Pääsyn tai hyväksynnän määrittäminen
  - Järjestelmät joita käytetään määrittämään pääsyä tai hyväksymistä yleissivistäviin tai ammatillisiin laitoksiin
- Oppimistulosten arviointi
  - järjestelmät, joita käytetään arvioimaan oppimistuloksia ja ohjaamaan oppimisprosessia
- Koulutustason arviointi
  - järjestelmät, joita käytetään arvioimaan sopivaa koulutustasoa yksilölle.
- Kielletyn käyttäytymisen valvonta kokeiden aikana
  - Järjestelmät, joita käytetään valvomaan ja havaitsemaan kiellettyä käyttäytymistä kokeiden aikana.

EU:n tekoälyasetus

FRIA

- FRIA = fundamental rights impact assessment
- Tavoitteena tunnistaa ja pienentää suuririskisen tekoälyjärjestelmän riskejä ja mahdollisia haittavaikutuksia **perusoikeuksille**.
- Koskee mm. tekoälyjärjestelmää käyttöönotettavaa julkisoikeudellista yhteisöä
- Arviointi tulee tehdä ennen tekoälyjärjestelmän käyttöönottoa.
  - tarvittaessa päivitettävä
- Jos jokin arvioinnin velvoite on täytetty aiemmin osana tietosuojaan vaikutustenarviointia, voidaan FRIA-arvioinnilla täydentää sitä.
- EU:n tekoälytoimisto laatii avuksi arviointityökalun.
  - arvioinnin tulokset on ilmoitettava markkina- ja valvontaviranomaiselle (=todennäköisesti Traficom). Tähän tulossa virallinen lomake.
- FRIA arvioinnin sisältö: 27 artikla, kohta 1.

Mitä koskee?

Mitä palveluja ohjeistus koskee ja mitä ei

- Esim. Microsoft Copilot Chat, Teams tehtävätyypit (Reading, Speaker, Math Progress)
- Google Gemini
- Työtehtävien hoitoon käytetään vain työnantajan tarjoamia palveluja ja sovelluksia
- Ei koske esim. Wordin oikolukua tai PowerPointin suunnitteluapua
- Käännössovellukset tai -palvelut

Koulutuksen kohdejoukko

Miten / millä perusteella velvoitetaan osallistumaan?

Miten osallistuminen dokumentoidaan?

Kuinka usein käyty koulutus pitää uusia?

- Kunnan strategiatasoinen huomiointi (tekoälystrategia)
  - tekoälyn rooli opetuksessa ja hallinnossa
  - henkilöstön vastuut ja tarpeellisen osaamisen määrittely
- Hallinnollinen asia -> johtavat viranhaltijat ja/tai esihenkilöt linjaavat
- Liittyy esim. kunnan opetushenkilöstön koulutuskäytänteisiin
- Käytössä oleva järjestelmä koulutuksien kirjaamiseen (OSS, Navisec, Eduhouse)
  - Pakollisen tietosuojaja- ja tekoälylukutaitokoulutuksen yhdistäminen?
    - Tästä toiveita koulutuspalveluita tuottaville toimijoille!
- Miten usein koulutus pitää uusia? (esim. vuosittain)

Keitä henkilöstöryhmiä velvoite koskee?

- Kuntaorganisaation koko; puhutaanko koko kunnan henkilöstöstä vai vain opetushenkilöstöstä?
- Velvoitetaanko kaikki osallistumaan vai vaan ne, jotka tekoälypalveluista käyttävät?

Koulutuksen sisältö

Käytössä olevat palvelut

- Mitä tekoälypalveluita sivistystoimi tarjoaa opetushenkilöstön käyttöön
- Onko oppilaille / opiskelijoille tarjolla tekoälypalvelu (esim. Gemini)?
  - Tekoälylukutaidon ja oppimiskäytön infoaminen oppilaille
  - Arviointiperiaatteet sitten, kun tekoälypalvelut saadaan myös oppilaskäyttöön
- Muistutus, että muut kuin kunnan tarjoamat palvelut eivät ole sallittuja
  - Ylläpitotason blokkaukset?
- Tekoälyn integroiminen opetussuunnitelmaan
  - Varmista yhdenmukaisuus aihealueen standardien ja oppimistavoitteiden kanssa. ISTE Educator Standard 2.5 Designer; 2.6 Facilitato (OPH)

Opettajien tulee tietää, mitä heiltä odotetaan ja minkä rajojen puitteissa heidän on toimittava.

Tietosuoja

- Henkilötiedot
- arkaluonteiset tiedot
- salassa pidettävät tiedot

Tekijänoikeudet

- Tekijänoikeudella suojattu materiaali
  - kustantajien digi- ja printtioppimateriaalit
- Oppilaiden tuotokset
  - tehtävävastaukset
  - kirjoitelmat/esseet

Generoitujen sisältöjen vääristymät

- Opettajalla on aina velvollisuus ja vastuu tekoälyavusteisesti tuotettujen opetusmateriaalien oikeellisuudesta
  - Human in the middle periaate
- Virheelliset faktat, hallusinointi, kulttuuriset vääristymät ja stereotyyppiat (kielimallien koulutusdatan puutteet) jne.
- Microsoft: "Tehtävä sisältää tekoälyn luomia valmennusvirheitä ja palautetta, jotka voivat joskus sisältää epätarkkuuksia tai odottamattomia tuotoksia. Käytä annettuja tietoja varoen ja tarkista tiedot erikseen."

Eettinen käyttö

- Miksi tekoälyn eettinen käyttö on tärkeää?
  - vaikuttaa ihmisiin, päätöksiin ja sisältöihin!
- Vastuullisuus ja läpinäkyvyys
  - Opettaja on aina viime kädessä vastuussa siitä, miten tekoälyä käytetään opetuksessa
  - Rehellisyys: Ole avoin tekoälyn käytöstä.
- Syrjintä, vääristymät ja vinoumat (bias)
  - taas vastuu käyttäjällä
  - voidaan "torjua" kouluttamalla - tietoisuus auttaa generoidun sisällön arvioinnissa
- Ihmisen ja tekoälyn roolit
  - Voi auttaa, mutta ei voi korvata
  - human in the middle

Digipedagogiset lähestymistavat

- Syöte/Kehoite/Prompt - opeteltava taito niin opettajalle kuin oppilaalle (tulevaisuuden taito, vrt. "googlettaminen")
- Tekoäly opettajan apuna
  - Tekstin ja kuvantamisen työkalut
  - Tuntisuunnitelmien rungot
  - Uusien opetussisältöjen ideointi
  - Eriyttävien harjoitustehtävien generointi
- Tekoäly osana oppitunteja
  - Osassa korkeakouluissa esim. liikennevalomalli (vapaa käyttö, käytä ja kerro mihin, ei saa käyttää)
- Oppilaiden tekoälylukutaidon tukeminen
  - Tekoälyn kriittinen käyttö
  - Perustiedot tekoälystä, algoritmeista, datasta ja niiden vaikutuksista yhteiskuntaan
    - "tekoäly opetettavana sisältönä"
  - Generation AI -hanke
- Jatkuva pedagoginen tuki
  - Digipedagogiset asiantuntijat, tv-t-suunnittelijat, digitutorit jne.

Mitä pitäisi tietää ja osata?

Opettaja...

- **tunnistaa** tavallisia tekoälyjärjestelmiä (esim. äänen ja kuvantunnistus)
- **tiedostaa**, että tekoälyn avulla voidaan luoda aidon tuntuisia sisältöjä
- **osaa** käyttää tekoälyjärjestelmiä esim. muotoilla kehoitteita
- **tiedostaa** somen ja muiden sovellusten personointi- ja suosittelualgoritmit
- **tiedostaa** tekoälyn käytön ihmisen kaltaisessa vuorovaikutuksessa
- **ymmärtää**, että tekoälymallit voivat vahvistaa olemassa olevia näkemyksiä
- **tiedostaa** laitteiden ja sovellusten datankeruun ja seurannan
- **tiedostaa**, että tekoälymallit voivat analysoida dataa ja tehdä ennusteita
- **osaa** arvoida tekoälyjärjestelmien käytön hyötyjä ja haittoja

**Koska haasteita ei kannata ratkoa
yksin.**

